

Tóth Sándor

Kövek és pillangók

(2.)

Keresztutak nyomában: Debercsény

A Galga völgye és a Zagyva folyócska között fekvő települések sokasága is őrzi az ősi Nógrád jónéhány emlékét: *Hollókő* világ-rangot vívott magának, *Mátraverebély* irodalmi és kő-emlékei elsősorban a szentlászlói mondakörhöz kapcsolódnak, bár megfejtetlen talány a gótikus templom kősrja...

Tájba tagozódva *Debercsény* jelentéktelennek tűnik, a múltra csupán egyetlen 18. századi harangláb emlékezteti az utókort – de mellette újat állítottak. Akkor került sor erre, amikor a 80-as évek elején fölmerült az igény: templom is kellene a kis településnek, amelyről a múlt században *Mocsáry Antal* ezt jegyezte meg könyvében: “elegyes falu”.

Tíz esztendeje kétszázán lakhatták, azóta talán még kevesebben. Ezért is elgondolkodtató a népszándék, amely nem mondott le arról, hogy Úr-hajlékot építsen, sanyarú időben, igaz, már a lágyabb diktatúra hónapjaiban, ami azt jelentette: az akkori államhatalom (szolgája: az Állami Egyházügyi Hivatal) halani sem akart új templomról. Papnak, építésznek kellett leleményesnek lennie, amikor bejelentették: nem új épület készül, csupán a rozoga iskola megfelelő helyiségét alakítják át, hogy ott hetente továbbra is misézni lehessen.

Marosi Gábor építész persze “tüllépte” az engedélyezés határát, és remek épületet tervezett, amely aztán a falucska legékesebb

hajléka lett: “kívül sugalmas, belül nyugalmas”. 1984. szeptember 2-án felszentelték a templomot, megáldották a haranglábát. A szertartást a váci püspök végezte, de jelen volt a település szinte valamennyi tagja, távoli vidékek vendég-sokasága, és ott volt Nógrád megye festőművész szülőltje: *Bakallár József*. Szent Erzsébetről festett expresszív hatású főoltárképében már akkor gyönyörködhetett mindenki, amely a szakrális és a profán finom harmóniáját sugározza; kifejezése, formakezelése erőteljes, a kontúrozott vonalak miatt kompozíciója lírai töltésű, a figurák pedig mintha a palóc tájból “léptek volna” a képre...

Ha ez a művészi alkotás gyönyörködtet, a szikár tér oldalfalain elhelyezett *Via Crucis* táblaképei megráznak: lírából a drámába ezúttal átmenet maga a tér, amely Marosi Gábor valamennyi tervezésében mindig egyértelmű, törésmentes; csak ott “kerekít” a tervező, ahol az építészeti adottság kényszeríti.

Azt valljuk: a romanika a maga zömökségével, tömörszerűségével képes “érzelemre hangolni” (gondoljunk nagy katedrálisok hatásaira) így ez a romanika nemes stílusát követő modern felfogás is valóban átmenet a statikus állandóság és a mozgás drámai pillanatai között.

Bakallár József Keresztútja szintén fölkerült a falfelületekre, mire elérkezett a templom átadásának napja...

Ez a különben drámai alkatú művész rendkívül szerencsésen egyesíti a nagy- és a provinciális művészeti hagyományokat. Tájképei, a feszületek, az útmenti szegélykövek, fái, állatai úgy rendeződnek kompozíciókká, hogy a megbújtatott táji élmény egyetemessé válik. Átalakul, transzponálódik a falusi ember sorskérdése, és magyar kérdéssé válik.

A Via Crucis képsora mellé leginkább Juhász Gyula Tápai Krisztus című versének strófái illenek, felmutatva az 1980-as évek első feléből, s még korábbról a belső tragédiákat...

Mint minden Keresztút, a debrecényi is a fájdalom apoteózisa, Isten-fia alázatának és szenvedésének vizuális fejtegetése. Válaszadás a legmélyebb teológiai kérdésre: a passió-út közösségi és egyéni átélésére. Bakallár erőssége elsősorban a kezek játékában lelhető fel. Ő maga vallotta: a kéz mindent kifejez, ha a legalkalmasabb pillanatban tetten érjük. (Ezt igazolja legújabb Keresztútja is, az ország legnagyobb táblakép-sorozatán, az érdi templomban, amelynek tervezője ugyancsak Marosi Gábor.) A debrecényi táblákat szemlélve tehát legérdemesebb a kézből kiindulni.

Bakallár 14 helyett 15 állomást festett meg; nála a *feltámadás*-jelenet sem maradhat ki a stációkból. Vagyis az optimista keresztény alkotó nem csupán az ember győzelmében hisz, minden nyomorúságban, megpróbáltatásban a történelem kemény útján, hanem mindenekelőtt az isteni jelenvalóságban. Ez a kozmikus távlat határozza meg a 15. stációt, a

resurrectiót. Alakok egyenértékű társaiként trombiták, kezek beszédesen vallanak arról, amit a teológia Isten dicsőségének nevez. De miféle dicsőség ez? – Alázatból fakadó. Annak dicsősége aki, mint korunk esztéta teológusa, a francia Varillon írja: “egyedül szeretet akar lenni. Ez a dicsőség: súly”. A héber *kabod* első jelentése szerint. Vagyis: “nem a birtoklásé, mégcsak nem is a birtoklóé”. Kissé dadogva azt mondhatnók: “az önmaga súlyának könnyítéséből öröktől született lelki súly”. A szeretetét.

Ebben a fogalomban összesíthető minden szenvedés magyarázata.

A keresztény művész csak ennek a megközelítésére vállalkozhat, ha a bibliai szenvedéstörténet képi megfogalmazására törekszik. Keresztény életérzés nélkül nem lehet hiteles passió-értelmezés.

A 15. állomás pedig magyarázata-szintézise az előtte sorakozó tizennégynek, amelyek közül artistikus megoldásával, gondolati egyszerűségével kétségtelenül a

Jézus harmadszori elesését ábrázoló táblakép emelkedik ki. A 40x30-as nagyságú képfelület monumentális hatású. Térrövidülésben mutatja az első Emberfiát, aki keresztjére hanyatlik. Szervesen illeszkedik egymáshoz valamennyi figurális és tárgyi vonal, s már-már azt sugallja: aki harmadszor is ugyanattól a súlytól hanyatlik a porba; eggyé válik a súllyal; úgy vállalja, hogy már nem különböztet, mert “Isten megtestesülve és meghalva lemond a dicsőségről, de kinyilatkoztatja azt a Dicsőséget, amely túl van a dicsőségen”.

Valóban olyan mélység ez, amelyre nem lehet többé kép, fogalom. Csak a "Kereszt evidenciája" helyettesíti. Ebben érezzük a harmadik elesés mélységét, mintegy legfontosabb előkészítőjét a kereszten függésnek, amelyen a grünewaldi kezek és a halott arc középkori misztikusokat idéznek, köztük Eckhart "alázat teológiájának" legfontosabb "téziseit."

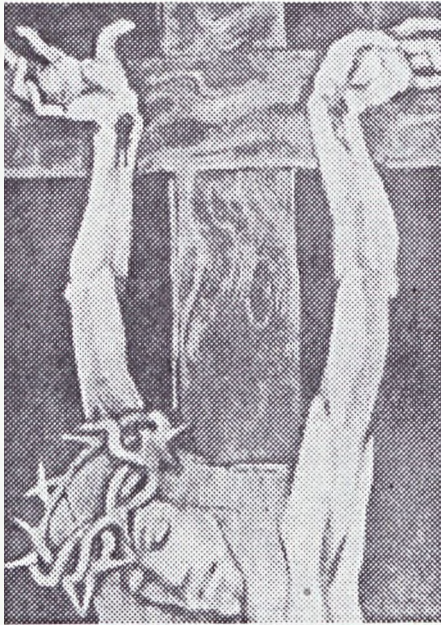
Bakallár merészen vállalkozik a holt portré festői elemzésére. Milyen ez az arc? Lehet, hogy egy környék-falu jellegzetes fiatal férfiarcának átirása: az erő még kiül a csontívekre, de már távozni készül megadón, szelíden. Ez Bakallár művészetének egyik utolérhetetlen érdeme. Ehhez bizony alapos karakter- és életismeret szükséges, a közösséghen élés elemi élménye, amely nem kívülről rakódik az emberi lélekre, hanem belülről hódítja meg azt, s teszi a közösség elszakíthatatlan részévé.

Angyali ez az arc, holtan is. Magyar arc, amelyhez kommentárt csak történelmünk fűzhet...

Bár lírai hatásról szoltunk a főoltárképpel kapcsolatban, ha szerves egészben próbáljuk a stációkat egymáshoz rendelni, nem érzünk artistikus törést. Gondolatilag a fölfelé segítő emberi jóság sugárzik mindenfelől, a töretlen hit, reménység ars poetica, annak igazolása, hogy a századvég szorongatott esztendeiben is élt a hazai szakrális művészet legigényesebb irányzata, éltek (élnek!) alkotók, akik nem tettek mást, mint a török idők szorgalmas feren-

ces barátai, licenciátusai: terjesztették a Jóhírt, ahogy lehetett. Énekfüzetek vagy képek? Mindegy. Szó és vonal örökkévalóságában a belülről üzenő vágy bontja ki mindenkor angyali szárnyait.

Bakallár, mint annyi kép festője: fra Angelico-i lélek. Szépségeszménye ösztönösen ragaszkodik a rilkeihez, amikor a költő az Angyalról ír verset. Debercsény templomának keresztútját járva sem gondolhatunk másra:

Hogyha kiáltok, szómla ki hallgat az angyali rendekből s ha hirtelenlül a szívére venne is egy közülük: elenyésznék létem erősebb léte tűzén. Hisz a Szépség semmi egyéb: a Szörnyű kezdete csak, amit épp hogy elviselünk még, s egyre csodáljuk, mert közönyében megveti úntan, hogy szétűzzön. Iszonyú minden angyal. Meglapulok hát s visszanyelem sötét zokogásom sóvárgó sikolyát...

(Ford. Rónay György)

Lehet, ez a stációsor a Palócföld sokszázados történetének egyetlen kiáltása, lehet az egyes emberek sorsa-jelképe, de mindennek az az imádság, amely az elmúlt évtizedekben is töretlenül buzdított fel, mint nógrádi tiszta források zsolttára a Cserháiban, a Mátrában, a Karancsban. Ok és okozat összefüggéseit tekintve ez a nép mindig elsőként mondta ki: "Megsegít az Isten..."